TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI
Öncülüğünde

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE

KAZAN FEDERAL ÜNİVERSİTESİ
TATARİSTAN

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE

İKTİSAT VE GİRİŞİMCİLİK ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI KIRGIZ - TÜRK PROF. DR. TURAN YAZGAN SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KIRGIZİSTAN

KIZILORDA KORKUT ATA DEVLET ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI KIZILORDA TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
KAZAKİSTAN

AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
TÜRK DÜNYASI BAKÜ İŞLETME FAKÜLTESİ
AZERBAYCAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYE

TÜRKSOY

Ortaklığı ile...

ISBN 9786054735570
Takım Numarası: 978-605-47-35-56-3
ISBN: 978-605-47-35-57-0 (1. Cilt)

1. Cilt

KAZAN / TATARİSTAN
2014

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
12. Uluslararası
Türk Dünyası
Sosyal Bilimler Kongresi
1. Cilt

Kazan / TATARİSTAN
2014 Türk Dünyası Kültür Başkenti

30 Ağustos / 6 Eylül 2014



Türk Dünyası'nda
Kültürel ve Ekonomik İşbirliği

www.tdavkongre.com

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI / 2014

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

12. ULUSLARARASI
TÜRK DÜNYASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

30 Ağustos - 06 Eylül 2014 / Kazan - TATARİSTAN (RUSYA FEDERASYONU)

1. Cilt

TÜRK DÜNYASI'NDA KÜLTÜREL VE EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

KONGRE BİLDİRİLERİ

Kazan Federal Üniversitesi
Kazan / TATARİSTAN

Sakarya Üniversitesi
Sakarya / TÜRKİYE

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Türk Dünyası Kırgız-Türk
Prof. Dr. Turan Yazgan Sosyal Bilimler Enstitüsü
Celalabad / KIRGIZİSTAN

İstanbul Üniversitesi
İstanbul / TÜRKİYE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
Bakü / AZERBAYCAN

Gazi Üniversitesi
Ankara / TÜRKİYE

Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi
Türk Dünyası Kızılorda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kızılorda / KAZAKİSTAN

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
Ankara / TÜRKİYE

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
İstanbul / TÜRKİYE

Ortaklığı İle
İstanbul - 2014

Фонд Исследований Тюркского Мира

12. МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНГРЕСС СОЦИАЛЬНЫХ НАУК ТЮРКСКОГО МИРА

30 Августа - 06 Сентября 2014 / Казань - ТАТАРСТАН (РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ)

ТОМ 1

КУЛЬТУРНОЕ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ТЮРКСКОМ МИРЕ

ОТЧЕТ КОНГРЕССА

Казанский федеральный университет
Казань / Россия

Университет Сакарья
Сакарья / Турция

Университет Экономики и Предпринимательства
Кыргызский - Турецкий Институт
Социальных Наук Профессора Турана Язгана
Джелалабад / КЫРГЫЗСТАН

Стамбульский университет
Стамбул / ТУРЦИЯ

Азербайджанский Государственный
Экономический Университет
Факультет Бизнес Администрирования
Тюрк Дюньясы - Баку
Баку / АЗЕРБАЙДЖАН

Университет Гази
Анкара / ТУРЦИЯ

Кызылординский Государственный Университет
имени. Коркыт Ата Факультет Турецкого Языка
и Литературы Тюркология - Кызыл Орда
Кызыл Орда / КАЗАХСТАН

Международная Организация Тюркской Культуры
Анкара / ТУРЦИЯ

Фонд Исследований Тюркского Мира
Стамбул / ТУРЦИЯ

В партнерстве со Стамбулом - 2014

Yayına Hazırlayan
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Editörler
Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN - Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN
Arş. Gör. Muhammed Kürşad UÇAR

Baskı
Sakarya Üniversitesi Basımevi

Haberleşme
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
Kemalpaşa Mah. Bukalıdede Sok. No: 4
Saraçhane / İSTANBUL
Telefon: (0212) 511 10 06 (pbx)
İnternet Adresi: www.turan.org.tr
e-posta: tdav@turan.org

Takım Numarası: 978-605-4735-56-3
ISBN: 978-605-4735-57-0 (1. cilt)

DÜZENLEYİCİ ORTAKLAR

"12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi" ***Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı***'nın öncülüğünde aşağıdaki üniversite ve kurumların işbirliğiyle düzenlenmiştir:

Kazan Federal Üniversitesi
Kazan / TATARİSTAN

Sakarya Üniversitesi
Sakarya / TÜRKİYE

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Türk Dünyası Kırgız-Türk
Prof. Dr. Turan Yazgan Sosyal Bilimler Enstitüsü
Celalabad / KIRGIZİSTAN

İstanbul Üniversitesi
İstanbul / TÜRKİYE

Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi
Türk Dünyası Bakü İşletme Fakültesi
Bakü / AZERBAYCAN

Gazi Üniversitesi
Ankara / TÜRKİYE

Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi
Türk Dünyası Kızılorda Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Kızılorda / KAZAKİSTAN

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
Ankara / TÜRKİYE

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
İstanbul / TÜRKİYE

KONGRE ONUR KURULU

Aydın Adnan SEZGİN **(Türkiye Cumhuriyeti Moskova Büyükelçisi)**

Sabri Tunç ANGILI **(Türkiye Cumhuriyeti Kazan Başkonsolosu)**

Düsen KASEİNOV **(TÜRKSOY Genel Sekreteri)**

Prof. Dr. A. Kılıçbay BİSENOV **(Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Edalet MURADOV **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Ilshat GAFUROV **(Kazan Federal Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Kantöre Ş. TOKTOMAMATOV **(Kırgızistan-Celalabat İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Muzaffer ELMAS **(Sakarya Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Süleyman BÜYÜKBERBER **(Gazi Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Yunus SÖYLET **(İstanbul Üniversitesi Rektörü)**

Közhan YAZGAN **(Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı)**

KONGRE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Fırat PURTAŞ **(TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı)**

Prof. Dr. Gültekin YILDIZ **(Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Dekanı)**

Prof. Dr. Linar LATİPOV **(Kazan Federal Üniversitesi Rektör Yardımcısı)**

Prof. Dr. Mehmet YÜCE **(Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)**

Prof. Dr. Musa EKEN **(Sakarya Üniversitesi Rektör Yardımcısı)**

Prof. Dr. Recai COŞKUN **(Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi)**

Prof. Dr. Sebahattin BALCI **(Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Rektörü)**

Prof. Dr. Selahattin KARABINAR **(Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi)**

Prof. Dr. Şemsettin HACIYEV **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Azerbaycan Milletvekili)**

Prof. Dr. Ünsal BAN **(Türk Hava Kurumu Üniversitesi Rektörü)**

Doç. Dr. İbrahim KAYNAR **(Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü)**

Öğr. Gör. Metin KÜÇÜK **(İstanbul Üniversitesi Genel Sekreteri)**

Saadet Pınar YILDIRIM **(Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Müdürü)**

KONGRE KOORDİNATÖRÜ

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN **(Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi)**

KONGRE YÜRÜTME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ **(Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi)**

KONGRE SEKRETERİ

Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN **(Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)**

KONGRE YÜRÜTME KURULU

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ **(Gazi Üniversitesi)**

Prof. Dr. Dmitriy ÇELKUNOV **(Kazan Federal Üniversitesi)**

Prof. Dr. Ravil HAYRUTDİNOV **(Kazan Federal Üniversitesi)**

Prof. Dr. Riyaz MİNZARİPOV **(Kazan Federal Üniversitesi)**

Prof. Dr. Radif ZAMALETDİNOV **(Kazan Federal Üniversitesi)**

Doç. Dr. Ergin CABLE **(Priştine Üniversitesi)**

Doç. Dr. Abdülmecit NUREDDİN **(Uluslararası Struga Üniversitesi)**

Doç. Dr. Kutluk Kağan SÜMER **(İstanbul Üniversitesi)**

Doç. Dr. Çetin YAMAN **(Sakarya Üniversitesi)**

Doç. Dr. M. Asıf YOLDAŞ **(Avrasya Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKIŞ **(İstanbul Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. Türker Fedai ÇAVUŞ **(Sakarya Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. Kürşad GÜLBEYAZ **(Dicle Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. Suat KOL **(Sakarya Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. Abdullah KÖK **(Niğde Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN **(Sakarya Üniversitesi)**

Yrd. Doç. Dr. Kamil TAŞKIN **(Sakarya Üniversitesi)**

Dr. Fariz AHMEDOV **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi)**

Dr. Leniyara SELİMOVA **(Kırım Mühendislik ve Pedagoji Üniversitesi)**

Dr. Terane ŞİRVANOVA **(Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi)**

Öğr. Gör. Hamit BASIK **(Mustafa Kemal Üniversitesi)**

Öğr. Gör. Ali KIRKSEKİZ **(Sakarya Üniversitesi)**

Öğr. Gör. Metin KÜÇÜK **(İstanbul Üniversitesi)**

Araş. Gör. Osman NACAK **(Sakarya Üniversitesi)**

Araş. Gör. Muhammed Kürşad UÇAR **(Sakarya Üniversitesi)**

İlsiya GİBADULLİNA **(Kazan Federal Üniversitesi)**

Mehmet Töre YILDIRIM **(İstanbul Üniversitesi)**

Vedat ÇİL **(Sakarya Üniversitesi)**

ПОЧЕТНЫЙ СОВЕТ

Айдын Аднан СЕЗГИН **(Чрезвычайный и Полномочный посол Турецкой Республики в РФ)**

Сабри Тунч АНГЫЛЫ **(Генеральный консул Турецкой Республики в Казани)**

Дюсен КАСЕИНОВ **(Генеральный секретарь ТЮРКСОЙ)**

Проф. А. Кылычбай БИСЕНОВ **(Ректор Кызылординского государственного университета им. Коркыт Ата)**

Проф. Эдалет МУРАДОВ **(Ректор Азербайджанского государственного экономического университета)**

Проф. Ильшат ГАФУРОВ **(Ректор Казанского федерального университета)**

Проф. Канторо Ш. ТОКТОМАМАТОВ **(Ректор Университета экономики и предпринимательства)**

Проф. Музаффер ЭЛЬМАС **(Ректор Университета Сакарья)**

Проф. Сулейман БЮЙЮКБЕРБЕР **(Ректор Университета Гази)**

Проф. Юнус СОЙЛЕТ **(Ректор Стамбульского университета)**

Кёзхан ЯЗГАН **(Председатель Фонда исследований тюркского мира)**

КОНСУЛЬТАЦИОННЫЙ СОВЕТ

Проф. Фырат ПУРТАШ **(Заместитель Генерального секретаря ТЮРКСОЙ)**

Проф. Гюлтекин ЙЫЛДЫЗ **(Декан факультета предпринимательства Университета Сакарья)**

Проф. Линар ЛАТЫПОВ **(Проректор Казанского федерального университета)**

Проф. Мехмет ЮДЖЕ **(Университет Улудаг, Факультет экономики и управления)**

Проф. Муса ЭКЕН **(Проректор Университета Сакарья)**

Проф. Реджаи ДЖОШКУН **(Университет Сакарья, Факультет предпринимательства)**

Проф. Себахаттин БАЛДЖЫ **(Ректор Кыргызско-турецкого университета «Манас»)**

Проф. Селахаттин КАРАБЫНАР **(Университет Сакарья, Факультет предпринимательства)**

Проф. Шемсеттин ХАДЖЫЕВ **(Азербайджанский государственный экономический университет, депутат)**

Проф. Юнсал БАН **(Ректор Турецкого авиастроительного университета)**

Д-р Ибрахим КАЙНАР **(Директор Киргизско-турецкого института социальных наук тюрского мира)**

Ст. преподаватель Метин КЮЧЮК **(Генеральный секретарь Стамбульского университета)**

Саадет Пынар ЙЫЛДЫРЫМ **(Генеральный директор Фонда исследований тюркского мира)**

КООРДИНАТОР КОНГРЕССА

Проф. А. Вежди ДЖАН

СЕКРЕТАРЬ КОНГРЕССА

Коксал ШАХИН

ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ

Проф. Хаяти БЕШИРЛИ **(Университет Гази)**

Проф. Дмитрий ЩЕЛКУНОВ **(Казанский федеральный университет)**

Проф. Рамиль ХАЙРУТДИНОВ **(Казанский федеральный университет)**

Проф. Рияз МИНЗАРИПОВ **(Казанский федеральный университет)**

Проф. Радиф ЗАМАЛЕТДИНОВ **(Казанский федеральный университет)**

Д-р Эргин ДЖАБЛЕ **(Приштинский университет)**

Д-р Абдулмеджит Нуреддин **(Международный университет Струги)**

Д-р Кутлук Каган СЮМЕР **(Стамбульский университет)**

Д-р Четин ЯМАН **(Университет Сакарья)**

Д-р М. Асыф ЙОЛДАШ **(Евразийский университет)**

Ст. преп. Ибрахим АКЫШ **(Стамбульский университет)**

Ст. преп. Тюркер Фидаи ЧАВУЗ **(Университет Сакарья)**

Ст. преп. Кюршад ГЮЛБЕЙАЗ **(Университет Тигра)**

Ст. преп. Суат КОЛ **(Университет Сакарья)**

Ст. преп. Абдуллах КЁК **(Университет Нигде)**

Ст. преп. Кёксал ШАХИН **(Университет Сакарья)**

Ст. преп. Камиль ТАШКЫН **(Университет Сакарья)**

Д-р Фариз АХМЕДОВ **(Азербайджанский государственный экономический университет)**

Д-р Ленияра СЕЛИМОВА **(Крымский университет инженерии и педагогики)**

Д-р Теране ШИРВАНОВА **(Азербайджанский государственный экономический университет)**

Хамит БАСЫК **(Университет Мустафы Кемаля)**

Али КЫРКСЕКИЗ **(Университет Сакарья)**

Метин КЮЧЮК **(Стамбульский университет)**

Осман НАДЖАК **(Университет Сакарья)**

Мухаммед Кюршад УЧАР **(Университет Сакарья)**

Ильсия ГИБАДУЛЛИНА **(Казанский федеральный университет)**

Мехмет Торе ЙЫЛДЫРЫМ **(Стамбульский университет)**

Ведат ЧИЛ **(Университет Сакарья)**

KONGRE BİLİM HAKEM KURULU

Prof. Dr. A. Kılıçbay BİSENOV	Kazakistan	Prof. Dr. Maarife HACIYEVA	Azerbaycan
Prof. Dr. A. MAMASIDIKOV	Kırgızistan	Prof. Dr. Mahir HOTI	Arnavutluk
Prof. Dr. A. Vecdi CAN	Türkiye	Prof. Dr. Manasbek MUSAYEV	Kırgızistan
Prof. Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV	Türkmenistan	Prof. Dr. Marina TİTOVA	Rusya
Prof. Dr. Abılay AYDASOV	Kazakistan	Prof. Dr. Mehdi ELEZİ	Kosova
Prof. Dr. Adalet MURADOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Mehdi ERGÜZEL	Türkiye
Prof. Dr. Akimshan ARUPOV	Kazakistan	Prof. Dr. Mehmet ALPARGU	Türkiye
Prof. Dr. Almaz ŞAYHULOV	Başkurdistan	Prof. Dr. Mehmet YÜCE	Türkiye
Prof. Dr. Alövsat MÜSLİMOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Midhat MUHARYAMOV	Tataristan
Prof. Dr. Alparslan PEKER	Amerika	Prof. Dr. Muhsin HALİS	Türkiye
Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA	Kırgızistan	Prof. Dr. Musa EKEN	Türkiye
Prof. Dr. Anvarbek MOKEYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Mustafa AKAL	Türkiye
Prof. Dr. Arber ÇELIKU	Makedonya	Prof. Dr. Nurbübü ASİPOVA	Kırgızistan
Prof. Dr. Azmi ÖZCAN	Türkiye	Prof. Dr. Olcobay KARATAYEV	Kırgızistan
Prof. Dr. B. KOJAMBERDİYEV	Kazakistan	Prof. Dr. Ömer ANAYURT	Türkiye
Prof. Dr. Bagdat KARPUZULI	Kazakistan	Prof. Dr. Ramazan TAŞDURMAZ	Türkiye
Prof. Dr. Baymirza KOJAMBERDİYEV	Kazakistan	Prof. Dr. Rami MEMUSAJ	Arnavutluk
Prof. Dr. Becet BROŞORİ	Kosova	Prof. Dr. Ravil HAYRUTDİNOV	Tataristan
Prof. Dr. C. Gökhan BAHŞİ	Almanya	Prof. Dr. Recai COŞKUN	Türkiye
Prof. Dr. Cusupbek PİRİMBAYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN	Türkiye
Prof. Dr. Enver AYDOĞAN	Türkiye	Prof. Dr. Remzi ATAOĞLU	Kırgızistan
Prof. Dr. Enver HALİLOVİÇ	Bosna Hersek	Prof. Dr. Roza NESEPOVA	Türkmenistan
Prof. Dr. Evez BAYRAMOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Ruzal YUSUPOV	Tataristan
Prof. Dr. Eyüp AKTEPE	Azerbaycan	Prof. Dr. Sabır Murat BOKENBAYULI	Kazakistan
Prof. Dr. Eyyup Günay İSBİR	Türkiye	Prof. Dr. Salih AYNURAL	Türkiye
Prof. Dr. Fevzi YAKUBOV	Kırım	Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK	Türkiye
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ	Türkiye	Prof. Dr. Sebahattin BALCI	Kırgızistan
Prof. Dr. Gabil MANAFOV	Azerbaycan	Prof. Dr. Sedat KUÇİ	Kosova
Prof. Dr. Gafitullina DİLARA	Özbekistan	Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	Türkiye
Prof. Dr. Galina SMİRNOVA	Rusya	Prof. Dr. Selahattin SARI	Türkiye
Prof. Dr. Gültekin YILDIZ	Türkiye	Prof. Dr. Sejfudin ZAHİROVİÇ	Bosna Hersek
Prof. Dr. Habib YILDIZ	Türkiye	Prof. Dr. Süleyman ELİYARLI	Azerbaycan
Prof. Dr. Hadişa NUGMANOVA	Kazakistan	Prof. Dr. Süleyman KAYIPOV	Kırgızistan
Prof. Dr. Halil KALABALIK	Türkiye	Prof. Dr. Svetlana ÇERVONOJE	Rusya
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ	Türkiye	Prof. Dr. Ş.Urpaş JANİYAZKIZI	Kazakistan
Prof. Dr. Hidayet CAFEROV	Azerbaycan	Prof. Dr. Şaban KAYIHAN	Türkiye
Prof. Dr. İbrahim TATARLI	Bulgaristan	Prof. Dr. Şemseddin HACIYEV	Azerbaycan
Prof. Dr. İrfan MORİNA	Kosova	Prof. Dr. Tahir AKGEMCİ	Türkiye
Prof. Dr. İsmail KERİMOV	Kırım	Prof. Dr. Turar KOYÇİYEV	Kırgızistan
Prof. Dr. İsmail YAKIT	Türkiye	Prof. Dr. Uli SCHAMİLOGLU	ABD

Prof. Dr. Ilshat GAFUROV	Tataristan	Prof. Dr. Ünsal BAN	Türkiye
Prof. Dr. Jenis SADUAKASULI	Kazakistan	Prof. Dr. Vahit TÜRK	Türkiye
Prof. Dr. K. TABALDİYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Valentina TUGUJEKOVA	Hakasya
Prof. Dr. Kadırali KONKUBAYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Vasili GAYFULİN	Tataristan
Prof. Dr. Kadir ARDIÇ	Türkiye	Prof. Dr. Viktor BUTANAYEV	Hakasya
Prof. Dr. Kamil AYDIN	Türkiye	Prof. Dr. Zahid MEMMEDOV	Azerbaycan
Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEV	Kırgızistan	Prof. Dr. Zakir MEMMEDOV	Azerbaycan
Prof. Dr. Layli UKUBAYEVA	Kırgızistan	Prof. Dr. Zamira DERBİŞEVA	Kırgızistan
Prof. Dr. Lev P. KURAKOV	Çuvaşistan	Prof. Dr. Zeba MUSAYEVA	Kırgızistan
Prof. Dr. Linar LATİPOV	Tataristan	Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI	Türkiye

Yukarıda yer alan Bilim Hakem Kurulu ile birlikte **12. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi**'ne gönderilen bildiri sayısının beklenenin üzerinde olması nedeniyle söz konusu bildirilerin bilimsel değerlendirme sürecinde ayrıca aşağıda isimleri yer alan akademisyenlerden de yardım ve destek alınmıştır. Katkılarından dolayı, her birine ayrı ayrı teşekkür ederiz.

EK HAKEM LİSTESİ

Prof. Dr. Hakan POYRAZ **(Türkiye)**
Prof. Dr. Haluk SELVİ **(Türkiye)**
Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN **(Türkiye)**
Prof. Dr. Mustafa Kemal AYDIN **(Türkiye)**
Prof. Dr. Orhan BATMAN **(Türkiye)**
Prof. Dr. Remzi ALTUNIŞIK **(Türkiye)**
Prof. Dr. Saliha KODAY **(Türkiye)**
Prof. Dr. Şaban KAYIHAN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Ali AYATA **(Türkiye)**
Doç. Dr. Alparslan OKUR **(Türkiye)**
Doç. Dr. Çetin YAMAN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Erkem GÜL **(Türkiye)**
Doç. Dr. Fatih YÜCEL **(Türkiye)**
Doç. Dr. Giray Saynur DERMAN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Havva YAMAN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Hayrettin ZENGİN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Murat ERCAN **(Türkiye)**
Doç. Dr. Oğuz TÜRKAY **(Türkiye)**
Doç. Dr. Sadettin BAŞTÜRK **(Türkiye)**

Doç. Dr. Selim İNANÇLI **(Türkiye)**

Doç. Dr. Serdar SAĞLAM **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Adnan DOĞRUYOL **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Ercan MASAL **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Erdal AKSOY **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Fatih Burak GÜMÜŞ **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Fatma YURTTAŞ ÖZCAN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Ferruh TUZCUOĞLU **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Fikret ÇELİK **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. İlhan ERSOY **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Kamil TAŞKIN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Köksal ŞAHİN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Kürşad GÜLBEYAZ **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Lütfi ÖZCAN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. M. Malik BANKIR **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Lütfi ŞEN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Okyay UÇAN **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Pınar ÖZDEN CANKARA **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Sefa USTA **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Kürşad KOCA **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Serdar UĞURLU **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Suat KOL **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Tufan ÇÖTOK **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Yavuz CANKARA **(Türkiye)**

Yrd. Doç. Dr. Zeynep DEMİRTAŞ **(Türkiye)**

Dr. Dursun AKSU **(Türkiye)**

Dr. Serhat ARSLAN **(Türkiye)**

ANADOLU DEVECİLİK KÜLTÜRÜ VE DEVE GÜREŞİ ŞENLİKLERİNİN KÜLTÜREL MİRAS OLARAK ÖNEMİ

Doç. Dr. Vedat ÇALIŞKAN[1]

Özet

Develer, ulaşım ve taşıma işlerindeki rolleri nedeniyle yakın geçmişe değin Anadolu'da büyük değer taşıyor ve yaygın olarak besleniyordu. Günümüzde ise Anadolu'da deve yetiştiriciliği neredeyse tamamen kaybolmak üzeredir. Buna rağmen Anadolu deveciliği ve devecilik kültürü, deve güreşleri ile bağlantıları sayesinde varoluş mücadelesini sürdürmektedir. Deve güreşleri, Türk Kültürünün Orta Asya çevresinde şekillenen tarihsel geçmişinden günümüze kadar ulaşmayı başaran geleneksel bir şenliktir. Türklerin Anadolu'ya göçü (1071) ile bu kültürel değer ve gelenek de taşınmıştır. Günümüzde deve güreşleri yüzyıllar öncesine uzanan geçmişi, içerdiği değerleri, müzikleri, ritüelleri ve yeme-içme kültürü ile batı Anadolu'da yaşayan bir kültürdür. Geleneksel deve güreşi şenlikleri sosyal, toplumsal, kültürel, coğrafi, tarihsel bağlantıları olan; çeşitli ekonomik yönleri bulunan, oldukça karmaşık ilişki ve etkileşimlerin kıymetli bir kültürel değeridir. Ancak bu kültürel değerin geleceğe taşınabilmesi, öncelikle onun yakından tanınmasını ve korunmasını gerektirmektedir. Çalışma ile Türkiye'nin kültürel miras değerleri arasında çok önemli bir yeri olmasına karşın, bugüne değin ihmal edilmiş görünen "geleneksel deve güreşi şenlikleri"nin Yörük kültürünün yaşatılmasına katkısı ele alınmakta; Anadolu devecilik kültürü ve deve güreşlerinin somut olmayan kültürel miras değeri olarak önemine dikkat çekilmektedir.

Anahtar kelimeler: *Devecilik Kültürü, Deve Güreşleri, Somut Olmayan Kültürel Miras, Anadolu, Türkiye.*

1. Giriş

Orta Asya, bir kültür kaynağı olarak, Anadolu'da halk kültürünün şekillenmesinde önemli etkilere sahip olmuştur. Develerin Türk kültürü içinde büyük ilgi görmesinin kökeni de Orta Asya'da oluşturulan bu kültürün derinliklerine uzanır. Özellikle Türkmenler[2] göçebe kültür içinde at, koyun (özellikle karakul koyunu) ve deve yetiştiriciliği ile tanınmışlardır (Abazov, 2007:14). Türklerin İslamiyet öncesi inanışlarında erkek deve (buğra), ejder ve yırtıcı kuş gibi kült ve totemik bir hayvan olarak kabul ediliyordu (Öngel, 2001:378).

Tarihsel süreç içinde hayvancılık faaliyetleri ile iç içe geçmiş yaşam süren toplumlar, dünyanın çeşitli bölgelerinde kendine özgü kültürler meydana getirmiştir. Yaşam biçimleri hayvancılığa dayalı bu tür toplumların tarih boyunca hayvanlara ve onların dövüşlerine meraklı oldukları da bilinen bir gerçektir. Nitekim çeşitli dönemlere tarihlenen Orta Asya'da *"güreşen develer"* temalı çizimler ve buluntuların (Adamova, 2004:11) yanı sıra Orta Asya Türk toplumunda develerin güreştirildiğini ortaya koyan çeşitli bilgiler (Gönüllü, 1991:20; Güven, 1999:23; Öngel, 2001:378; Tezcan ve Boeschoten, 2006) literatürde açık bir şekilde belgelenmektedir. Esasen Türklerin güreşler ile ilgisini ortaya koyan söz konusu kaynaklar Türklerin Orta Asya uygarlığında toplumsal ve sosyal yaşamda güreşe verdikleri önemi göstermektedir.

Bilindiği gibi Türkler, Malazgirt Savaşı (1071)'nı izleyen yıllarda Orta Asya steplerinden Anadolu'ya kitleler halinde geldiler. Aralıklarla 13. yüzyılın son çeyreğine kadar devam eden bu göçlerle Türklerin

[1] Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Federasyonu Kurucu Üyesi, v.caliskan@comu.edu.tr

[2] 10. yüzyılın sonuna doğru Oğuz boylarının belli başlı grupları İslamiyeti kabul ettiler ve o günden başlayarak çeşitli Türk kavimleri arasında siyasi bir tabir olarak kullanıldığı anlaşılan *"Türkmen"* adıyla tanınmaya başladılar (Cahen, 2000:1). Anadolu'ya gelen ve göçebe yaşamına devam eden Türkmenler, Osmanlı döneminde Türkmen adının yanında *"Yörük"*, *"Yürük"* bazen de *"Yörük Türkmenleri"* olarak da adlandırılmıştır. Osmanlı arşiv kaynaklarında *"Türkmen"* adının daha çok Anadolu'nun orta ve doğu bölgelerinde, *"Yörük"* adının ise çoğunlukla Anadolu'nun batı bölgesindeki göçebeler için kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı Kanunnamelerinde konargöçer nitelendirilseler de yerleşik (mütemekkin, oturak, sakin) durumda olan Yörükler de olmuştur (Şahin, 2006:56-61; Tanrıkulu, 2014:237).

Cografya149.indd 55 03.01.2015 11:30:40

Anadolu'ya yerleşme süreci de başlamış oldu. Türkler için Anadolu, göçebe hayat tarzını yaşamaya elverişli bir bölgeydi (Şahin, 2006:59).

Anadolu'ya gelen Türkmenlerin bir kısmı süreç içinde yerleşik hayata geçerken, bir kısmı da hayvan yetiştiriciliğine dayanan konar-göçer yaşam biçimlerini ve geleneklerini büyük bir değişime uğramadan yirminci yüzyılın başlarına kadar sürdürdüler.

Deve güreşlerinin Anadolu'da ilk olarak ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak belirlemek güçtür. Bununla birlikte, 17. yüzyılın ünlü gezgini Evliya Çelebi'nin Van'da tanık olduğu deve güreşi dışında, bilinen diğer eski örnekler deve güreşlerinin 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Ege Bölgesi'nde yaygınlaşmaya başladığını ortaya koymaktadır. Güreşlerin özellikle bu çevrede benimsenmesi ve yaygınlaşması kuşkusuz birçok faktörle ilgilidir. Bu noktada öncelikle Batı Anadolu'daki Yörük kültürüne dayalı zengin deve varlığının altını çizmek gerekir. Yörükler bir yandan kendi göç yolculuklarında bir yandan da yörede yerleşik toplumların ticari ürünlerinin taşınması işlerinde ve devlet tarafından verilen görevlerde çok sayıda deveden yararlanmışlardır (Çalışkan, 2012:374). Geçmişte Anadolu'da dünya ticaretinin aktığı, taşımacılık işlerinde düzenli olarak binlerce devenin kullanıldığı güzergâhların Yörük kültürü ile kesiştiği yerler aynı zamanda Anadolu'da devecilik kültürünün geliştiği bir çevre olmuştur. Zamanla yaşanan gelişmelere bağlı olarak konargöçerler toprağa bağlanmış, deve varlığı azalmış ve kervanlar ortadan kalkmıştır.

Tarihsel süreç içinde önce kervanların daha sonra da taşıma işlerinde develerden yararlanmanın önemini kaybetmesi ile Anadolu'da deve sayısı da hızlı bir azalma sürecine girmiştir. 1935 yılında Türkiye'de 118.647 olan toplam deve sayısı, 1955 yılında 72.034, 1964 yılında 46.400, 1980'de 12.000'e gerilemiştir (Özbeyaz, 1997:48).

1995 yılına gelindiğinde Türkiye'deki deve varlığı 2000 başa kadar azalmıştır. Deve güreşlerinde belirgin bir gerilemenin de eşlik ettiği 2000'li yılların ilk yarısı, deve varlığındaki erimeye de yansımıştır. 2005 yılında 811 başa kadar gerileyen deve varlığı bu tarihten sonra deve güreşleri çevresinde yaşanan ve *"kültürel canlanma"* olarak görülebilecek etkilerle yeniden yükselişe geçmiştir. Küçük ama düzenli artışlarla 2010 yılında 1254 başa ulaşan deve sayısı, 2013 yılında 1349 başa ulaşmıştır. Günümüzde Türkiye'deki deve varlığı ve bunun dağılış özellikleri, güreş develeri yetiştiriciliğine duyulan ilgiyle bağlantılıdır. Çünkü günümüzde develer bir çiftlik hayvanı olarak yetiştirilmekten daha çok hobi amaçlı olarak, güreş develeri olarak yetiştirilmektedir.

Kuşkusuz tarihsel mekan ile geçmişteki toplumun etkileşimi ile oluşan koşullar geride kalmıştır. Fakat tarihsel sürecin belirli kesitlerinde insan-çevre ilişkisinin sonucu olarak ortaya çıkan işlevsel değerlerin bir kısmı, varoluşunu sağlayan koşulların ortadan kalkmasına rağmen oluşturdukları kültürle taşınarak günümüze değin ulaşmayı başarmışlardır. Anadolu'nun devecilik kültürü de, yerel halkın geleneklerini yaşatmaları için uygun ortam ve fırsatları sağlayan *"deve güreşleri"* gibi çeşitli araçlarıyla zamana tutunarak günümüze değin ulaşma başarısı göstermiştir. Zamanın değiştirici gücüne, küreselleşmenin aynılaştırıcı etkisine adeta meydan okuyan bu kültürel değer nesilden nesile aktarılarak bir miras niteliği kazanmıştır (Çalışkan, 2013:795).

Her ne kadar durum böyle olsa da devecilik kültürü ve onun yaşatılmasında taşıyıcı rol üstlenen deve güreşleri, kültür politikaları kapsamında henüz herhangi bir korumaya ya da desteğe sahip değildir. Deve güreşleri, sadece düzenlendiği çevrelerde çok iyi bilinmekte ve ilgi görmektedir. Oysa günümüzde yok olma tehdidiyle karşı karşıya olan Anadolu devecilik kültürü, Türk Halk Kültürünün bazı geleneksel değerlerini temsil eden önemli bir parçasıdır. Tarihsel ve coğrafi bağlantıları ile zamansal ve mekânsal süreçler etkileşiminin binlerce yıllık bir ürünüdür. Bu kültürel miras, Somut Olmayan Kültürel Miras (bundan sonra SOKÜM) olarak taşıdığı değere karşın Kültür Bakanlığı ve SOKÜM ile ilgili çalışmalarda da görmezden gelinmesiyle *"Anadolu'nun saklı kalmış kültürel miras"*ına dönüşmüştür.

2. Anadolu'da Devecilik Kültürünün Sürdürülmesinde Deve Güreşlerinin Rolü

Kültür, bir toplumun paylaştığı ve üyelerine yaydığı görüşler, değerler ve algılardır. Kültürlerde ortak temel bazı niteliklerin incelenmesi, kültürün doğasına ve işlevine ışık tutar (Haviland vd., 2008:102). Kültürün en çok benimsenen tanımlarından birisi de *"belirli bir yerde, belirli bir zamanda yaşayan bir grup insanın karakteristik hayat tarzı"* şeklindedir (Zimolzak ve Stansfield; 1983). Gerçekten de batı Anadolu'da deve güreşleri düzenlenen çevre, kültürel açıdan karakteristik özelliklere sahiptir. Gerek güreş organizasyonlarının gerekse güreş develerinin yerleşmelere göre dağılışı, kültürel açıdan farklılaşan bir çevrenin varlığını ortaya koymaktadır. Burası Türkiye'de güreş develerinin ve deve güreşlerinin ilgi gördüğü, devecilikle ilgili geleneksel aksesuarların ve malzemelerin üretildiği bir çevredir. Batı

Cografya149.indd 56 03.01.2015 11:30:51

Anadolu'da özellikle kırsal çevrede yaşayan toplumun karakteristik bir ortak hayat tarzı oluşturmasında deve güreşlerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Deve güreşleri, bu çevrede doğmuş olanlar ya da yaşayanlar için çok fazla anlam taşımaktadır.

Anadolu'da deve yetiştiriciliği günümüzde neredeyse kaybolmak üzeredir. Güreş develerinin neredeyse tamamı İran'ın Salmas ve Urmiye kentlerinden Türkiye'ye getirilmektedir. Türkiye'de deve yetiştiriciliği İncirliova'da Kaya ailesi ile Yazıdere köyü (İncirliova)'nde Yavuz ailesi tarafından sürdürülmektedir. Az sayıda deve de Anamur-Silifke-Ermenek-Bozkır arasında her yıl Toros dağlarını aşarak yarı göçebeliği sürdüren Yörüklerden sağlanmaktadır. Güreş develeri Anadolu'da *"Tülü"* olarak adlandırılan ve öteden beri taşımacılık işlerinde kullanılan dayanıklı bir türdür. Bunlar çift hörgüçlü Asya develeri (Bactrian) ile tek hörgüçlü Arap develeri (Dromedary)'nden melezleme ile elde edilirler. Bu nedenle deve yetiştiriciliğinde çift hörgüçlü erkek deveye (buhur) ihtiyaç duyulur. Ancak bu deve türünün Anadolu koşullarına adaptasyonu ve bakımı oldukça güçtür. Zaten çift hörgüçlü develer daha çok İran, Pakistan, Afganistan, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan'da yaygındır.

Günümüzde deve güreşi formundaki kültürel örnekler dünyada fazla yaygın değildir. Sadece Afganistan ve Pakistan'da Anadolu'dakilerden farklı şekilde düzenlenen ve az sayıda örneği bulunan organizasyonlar bulunur. Dünyada deve güreşi şenliklerinin en yaygın olduğu tek yer Anadolu'dur. Türkiye'de deve güreşleri, günümüzde başta Ege bölgesi olmak üzere Marmara ve Akdeniz bölgelerinin belirli bölümlerinde yer alan yerleşmelerde düzenlenir. Söz konusu yerleşmelerin hepsi Çanakkale, Balıkesir, İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla ve Antalya illerinde yer almaktadır (Çalışkan, 2010:2; Çalışkan, 2013:795).

Türkiye'deki deve varlığının dağılışına bakıldığında, bu dağılışın deve güreşleri düzenlenen çevre ile büyük ölçüde çakıştığı izlenmektedir. 2013 yılı verilerine göre Türkiye'de 17 ilde dağılış gösteren toplam 1349 baş deve varlığı söz konusudur. Bu miktarın %94'ünün (1274 baş) deve güreşi düzenlenen 8 ilde olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Deve Güreşi Düzenlenen İllerde Deve Varlığı

İl Adı	Deve Varlığı	İl Adı	Deve Varlığı
Aydın	425	Antalya	139
İzmir	220	Manisa	26
Çanakkale	201	Denizli	47
Muğla	174	Balıkesir	42
TOPLAM	**1274**		

Kasım sonu-Mart ayı ortası arasında süren deve güreşi sezonu boyunca Batı Anadolu'da her pazar günü üç ya da dört ayrı yerde güreş organizasyonu vardır. Bir sezon boyunca gerçekleşen organizasyon sayısı 100 civarındadır. Yaptığımız çeşitli araştırmalarla, 2005 yılından 2013-14 sezonu sonuna değin deve güreşi düzenlenen yerleşme sayısının 140'a ulaştığını belirledik. Bunların 47'si köy ya da mahalle, 46'sı belde, 47'si ise ilçe merkezidir (Tablo 2). En çok güreş organizasyonu düzenlenen iller arasında Aydın, Çanakkale ve İzmir illeri öne çıkmaktadır (Şekil 1). Deve güreşi düzenlenen çeşitli idari birimlerin bulundukları ilçeler göz önüne alınarak yapılan değerlendirme sonucunda, toplam 17 ilçesi bulunan Aydın ilinin Karacasu ilçesi dışındaki tüm ilçelerinde; toplam 12 ilçesi bulunan Çanakkale ilinin 7 ilçesinde deve güreşi düzenlendiği belirlenmiştir.

Tablo 2: Deve Güreşi Düzenlenen İllerde Organizasyonların İdari Birimlere Göre Dağılışı

	Köy/Mahalle	Belde	İlçe Merkezi	Toplam
Antalya	6	2	6	**14**
Aydın	12	11	12	**35**
Balıkesir	--	5	3	**8**
Çanakkale	16	6	5	**27**
Denizli	--	1	4	**5**
İzmir	7	10	10	**27**
Manisa	6	1	5	**12**
Muğla	--	10	2	**12**
TOPLAM	**47**	**46**	**47**	**140**

Cografya149.indd 57 03.01.2015 11:30:52

Şekil 1:
Türkiye'de Deve Güreşi Düzenlen İller ve Bu İllerde Deve Güreşi Organizasyonu Düzenleyen-Yerleşmelerin Sayısı



Deve güreşi şenlikleri kültürel, sosyal ve ekonomik çeşitli fonksiyonların iç içe geçtiği bir etkinliktir. Dolayısıyla güreşler, düzenlendiği çevrelerde özellikle kırsal toplumun adeta ortak zamanını ve ortak mekânını belirleyen bir etkinlik durumundadır. Bu çevrede ortak bir kültürü paylaşanlar yılın bir bölümünde pazar günleri düzenlenen bu etkinliklerin içinde buluşur, eğlenir, sosyalleşir, kazanç sağlar, üretir ve tüketirler (Çalışkan, 2009:124). Elde ettiğimiz son verilerle birlikte bir sezon boyunca izleyici sayısının yaklaşık 500 bin civarında olduğunu tahmin ediyoruz. Güreş sezonunda batı Anadolu'da deve güreşi düzenleyen belirli yerler arasında bir hareketlilik ortaya çıkar. Geçimini deve güreşleriyle ilişki içinde sağlayan çok sayıda üretici ve satıcı da, ekonomik olarak bu hareketliliğin içindedir ve güreş sezonu boyunca yer değiştirirler.

Kültürel coğrafî görünümler ve çeşitli kültür unsurları, kültürlerin dağılışı ve özgün karakteri hakkındaki değerli kanıtları da bünyesinde barındırır (Tümertekin&Özgüç; 1997:134-135). Kuşkusuz Batı Anadolu'nun kültürel coğrafî görünümünde develerin ve deveciliğin önemli bir özne oluşu geçmişte kalmıştır. Fakat güreş dönemlerinde yerel kültürün *"deve güreşleri mekânı"*nı kuşatmaya başlamasıyla, güreş düzenlenen yerleşmeler çevresinde kültürel görünüm belirgin bir biçimde değişir. Güreşlere ilişkin ritüeller, gelenekler, üretimler, güreş bölgesinde toplumsal yaşamı neredeyse yıl boyunca etkiler. Örneğin Ekim ayı sonlarında güreş develeri törenle havutlanır, süslenir ve yerleşmede gezmeye çıkarılır. Aynı günün akşamında deve sahibinin daveti ile bir yemek düzenlenir. Güreşlere bir ay kala, develere her gün yaklaşık 10 km.lik yürüyüşler yaptırılır. Antrenman amaçlı bu yürüyüşlerde develer adeta yerleşmeyi temsil eden sporcularmış gibi ilgi görürler. Güreş düzenlenen yerleşmelere develer bir hafta öncesinden gelmeye başlar. Böylece güreş düzenlenen çevrede yılın en hareketli haftası başlar (Çalışkan, 2010:96). Ancak deve güreşleri sezonunun sona ermesi ile birlikte, plajlarda turist gezdiren develer dışında bu kültürel çevrede devecilik kültürünü çağrıştıracak herhangi bir objeye ve olaya rastlanmaz. Bir sonraki sezona kadar kültürel coğrafi görünümde devecilik kültürü görünmez hale gelir.

Deve güreşleri ile bağlı olarak gerçekleşen ekonomik, kültürel, sosyal ilişkiler ve etkileşim, etkili olduğu çevrede birbiriyle bağlantılı, özel bir kültürel, ekonomik ve sosyal ortam oluşumuna yol açmaktadır. Deve güreşleri, etkileşim içinde olduğu çevrelerde oluşturduğu ekonomik ve sosyal canlılığın yanı sıra, toplumsal ve kültürel geleneklerin, değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması için de önemli işlevler üstlenmektedir.

Deve güreşleri, her şeyden önce yerel toplumun geleneklerini yaşatması için uygun ortam ve fırsatları sağlayan kültürel bir etkinliktir. Geçmişten günümüze değin sürdürülen bu etkinlik ile ortak kültürel geçmiş kollektif hafızanın, birikimin ve deneyimin yardımıyla mekânda yeniden canlandırılır. Geleneksel bir eğlence ve şenlik formuna sahip oluşu, onun zaman içindeki yolculuğunu ve gelecek kuşaklara miras olarak bırakılmasına yardımcı olmaktadır (Çalışkan, 2012:377).

Cografya149.indd 58 03.01.2015 11:30:52

3. Kültürel Bir Miras Değer Olarak Anadolu'da Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri

Kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşan değerler, bir ülkenin kültürel zenginliği bakımından önem taşırlar. Geçmişten günümüze ulaşan bu değerlere gelecek kuşaklar için sahip çıkılması gerektiğine inanıldığından bu değerler bütününe *"kültürel miras"* denilmektedir. Kültürel mirasın kapsamı oldukça geniş olduğundan somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras (bundan sonra SOKÜM) biçiminde iki ayrı kategoride ele alınmaktadır. Somut kültürel miras; yapıları, tarihi mekânları ve anıtları içine alan ve gelecek nesillere aktarılmak üzere korunması gereken eserlerdir SOKÜM ürünleri ise elle tutulamayan ancak bir toplumu kültürel bakımdan var eden değerlerdir. İnsanların yüzlerce yıldır biriktirdiği ve taşıdığı bu tür değerlerin ortaya konulması, geçmişteki insan yaşantısından günümüze ulaşan bilgilerin değerlendirilmesi kültürel zenginliğe büyük bir katkı alanını oluşturmaktadır (Can, 2009:22).

SOKÜM olgusu, UNESCO'nun kültür varlıklarının korunması için yürüttüğü çalışmalar sürecinde ortaya çıkmıştır (Oğuz, 2008). Bu sürecin en önemli aşamalarından birini kuşkusuz Doğal ve Kültürel Dünya Mirası'nın Korunması Sözleşmesi (1972) oluşturmaktadır. 1983 yılında Türkiye'nin taraf olduğu bu sözleşme kapsamında 2014 yılı Nisan ayı itibariyle 11'i Türkiye'den olmak üzere toplam 981 örnek, dünya miras listesine dahil edilmiştir (UNESCO-a). Türkiye'nin güncel (Nisan-2014) geçici listedeki miras alanları da 54'e (2'si kültürel/doğal, 1'i doğal ve 51'i kültürel) ulaşmıştır.

Bu sözleşmenin uygulanma sürecinde görülen en önemli eksiklik ise, yaşayan kültüre, insana ve günümüz insanının atalarından miras olarak devralıp yaşattığı veya kültür değişmelerine neden olan faktörler yüzünden koruyamadığı kültürel mirasa yönelik bir yaklaşımın olmamasıydı. Böylece mimari veya doğal çevre gibi *"somut"* olan kültür ve doğa mirasının yanında, kuşaktan kuşağa usta-çırak ilişkisi içinde ve geleneksel ortamlarda görerek öğrenilen *"Somut Olmayan Kültürel Miras"*ın da korunması gerektiği aşamasına geçilmiştir (Oğuz, 2008). *"Somut Olmayan Kültürel Miras"* terimi sözleşmeye göre *"toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar"* anlamı taşımaktadır.

*"Somut Olmayan Kültürel Miras"*ın korunması için harekete geçilmesinde, küreselleşmenin yoğunlaşması, etkilerinin artması ve bu etkilerin dünyanın her yerine kolayca ulaşması önemli rol oynamıştır. Gerçekten de *"küreselleşme"*, kültürlerin toplumdan topluma kıtadan kıtaya yayılmasına olumlu katkı sağlarken, yarattığı kitle kültürü ile de kültürleri tek tipleştirici bir rol oynamaktadır. Bu olumsuz etkiye karşı insanlığın SOKÜM olarak tanımlanan değerlerini koruması ve gelecek kuşaklara aktarması tarihsel bir sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır (Oğuz, 2008). Yeryüzünde savunmasız durumda bulunan ya da yeterince koruma sağlanamamış halk kültürü ve ürünlerinin batılı kültürlerin yayılmacı etkilerinden korunarak saklanması düşüncesi uluslararası bir anlaşmanın şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Bu sürecin ilk sonucu olarak Ocak 1985'te UNESCO bünyesinde SOKÜM alt programı kurulmuştur. 17 Ekim 2003 tarihinde ise UNESCO'ya üye ülkeler tarafından *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"* hazırlanmıştır. Türkiye, 2006 yılında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne taraf olmuştur.[3] Sözleşmenin gereklerini yerine getirmek ve çalışmalar yürütmek amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma Geliştirme Genel Müdürlüğü bünyesinde Somut Olmayan Türk Kültür Mirası Daire Başkanlığı kurulmuştur.

Türkiye köklü ve zengin kültürel geçmişini yansıtan çok sayıda SOKÜM değerlerine sahiptir. Bunlar arasında Nevruz ve Hıdırellez gibi ülkemizin hemen her yerinde kutlanan ve hatta ülke sınırlarını aşan kutlamalar hemen ilk akla gelenlerdir. Fakat Türkiye'de, SOKÜM değerlerini konu alan araştırma çalışmalarında gözlenen eksiklikler, kültürel mirasın zengin örneklerinin listelere yansımasını da geciktirmektedir. Nitekim 2013 yılı itibariyle Türkiye'nin SOKÜM Temsili Listesi'ndeki miras sayısı henüz sadece 11 olmuştur[4] (UNESCO-b). 2014 yılında Temsili Liste için iki aday dosya ile başvuru süreci tamamlanmıştır (ARAGEM, 2014).[5]

Kuşkusuz SOKÜM varlıklarının değerlendirilmesi, somut kültürel miras ürünlerine kıyasla daha yavaş ilerlemektedir. Örneğin, el sanatlarının, geleneksel mutfağın, yaşayan folklorik öğelerin, giyim-ku-

[3] Türkiye, 19 Ocak 2006 tarihli ve 5448 sayılı *"Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun"*la bu sürece dâhil olmuş ve 27 Mart 2006 tarihinde resmen taraf olmuştur.

[4] Meddahlık Geleneği (2008), Mevlevi Sema Törenleri (2008), Âşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009), Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya, 2009), Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğerleri, 2010), Alevi-Bektaşi Ritüeli Semah (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Geleneksel Tören Keşkeği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012), Türk Kahvesi ve Kültürü Geleneği (2013).

[5] Bahar Bayramı: Hıdrellez/ Aziz George Günü (2014) ve Ebru Sanatı (2014).

Cografya149.indd 59 03.01.2015 11:30:52

şam adetlerinin, kutlama, dans, sözel gelenekler, eğlenme, düğün gibi soyutluk özelliği ağır basan kültürel mirası dondurmak, müzelemek zordur. Bunlar yaşayan mirastır ve gerçek insanlarla bir arada var olabilmektedir (Öter, 2010). SOKÜM ürünlerinin korunabilmesi ancak yerel toplumların gelenekler içinde ürettikleri ürün ve değerlere saygı gösterilmesi, himaye edilmesi ve desteklenmesi ile mümkün olmaktadır. Büyük bir çeşitlilik sergileyen SOKÜM ürünleri beş ayrı kategoride ele alınmaktadır:

- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar (destanlar, efsaneler, halk hikayeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb),

- Gösteri sanatları (karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.),

- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler (nişan, doğum, köy düğünleri, nevruz vb. kutlamalar),

- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar (geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.),

- El sanatları geleneği (dokumacılık, nazar boncuğu, telkari, bakırcılık, halk mimarisi). (ARAGEM, 2013).

Deve güreşi şenlikleri bu beş kategori içinde temel olarak *"toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler"* ile *"gösteri sanatları"* başlıkları ile bağlantılıdır. Fakat deve güreşi şenlikleri çevresinde sürdürülen gelenekler, tüm kategorilerde temsil yeteneğine sahip zenginlik içermektedir. Örneğin deve güreşlerine özgü maniler *"halk edebiyatı"*nın özgün örnekleri durumundadır. Diğer yandan sadece deve güreşleri çevresinde geleneksel bir yeme-içme kültürü de oluşmuştur. Yağışlı havalarda deve güreşlerinin iptal edilmesi nedeniyle yerel hava durumu tahminlerine yönelik *"halk meteorolojisi"* örnekleri de dikkat çekicidir. Bazı yerleşmelerde gerçekleşen büyük ölçekli organizasyonların düzenlenme tarihleri sabittir; bunlar değişmezler ve insanların zamanını belirleyen etkilere sahiptir. Ayrıca güreş develeriyle ilgili yapılan bazı tören ve bakım uygulamalarının da zamanı bellidir. Böylece batı Anadolu'da şekillenmiş kültür bölgesi içindeki insanların zamanını belirleyen bir *"halk takvimi"* de ortaya çıkmıştır.

Batı Anadolu'da sürdürülen geleneksel el sanatlarından bazılarının günümüze ulaşmasında deve güreşlerinin rolü yadsınamaz. Bütünüyle devecilik kültürü ile bağlantı içinde yaşayan bu geleneksel sanatlar ve meslekler, günümüzde adeta kaderine terk edilmiş durumdadır ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bu mesleklerin ürünleri arasında deve giyimlerini oluşturan havut, kolon, zil, zilgor, çan, süs yuları, kıl paça, kolon, kıl torba, sırt çulu (arka çul), keçe, ağız bağı, urgan vb malzemelerin yanı sıra devecilerin geleneksel giyimlerini oluşturan külot pantolon, sekiz köşe kasket, körüklü çizme ve buldan bezinden yapılan aksesuarlar sayılabilir.

Deve güreşleri kültürü sadece deve güreşinden ibaret değildir; çok sayıda unsurun bir arada görev yapmasıyla var olan bir miras kültürdür. Çok çeşitli kültürel unsurların ve bazı geleneklerin varoluşu da büyük ölçüde deve güreşlerine bağlıdır: Geleneklere bağlı Yörük nüfusun varlığı, deve yetiştiricileri, deveci aileleri, deve bakıcı (savran)ları, organizatörleri; deveci kahvehaneleri, halı geceleri, havutlama töreni, kortej töreni, deve güreşi; deve giyimleri ve bunların ustaları; deveci giyimleri ve bunların ustaları; deve damları, deve kesimi yapan ve sucuk imal eden bir mezbaha (İncirliova) vb... Söz konusu unsurlar adeta *"kültürel ekosistemin"* parçaları gibidir. Ancak varoluşsal olarak birbirine bağımlı bu kültürel parçalar herhangi bir desteğe ve himayeye sahip olmadıkları için korunmasız durumdadır. Bu kültürel mirasın birbiri ile ilişkili ama önemsizmiş gibi görünen parçalarının ortadan kalkması bu kültürel yapının geleceğini tehlikeye atacaktır.

Gerçekten de *"deve güreşleri"*, Anadolu'nun geçmişine ait sosyokültürel ve ekonomik yaşamın izlerini, renklerini günümüze taşıyarak yaşatma rolünü sürdürmektedir. Batı Anadolu'da halen büyük bir ilgi gören deve güreşleri, gerçekleştiği çevrelerde sosyal, toplumsal, kültürel ve ekonomik yaşam üzerinde önemli etkilere de sahiptir. Bu kültürün tarihsel ve coğrafi bağlantıları, mekânsal, ekonomik ilişkiler ve etkileşimler renkli ve zengin bir kültürel miras ortaya çıkarmıştır.

4. Sonuç ve Öneriler

Küreselleşmenin olumsuz etkileriyle kültürel coğrafi görünümlerin giderek aynılaştığı dünyada, kültürel zenginliği oluşturan unsurların desteklenmesi günümüzde daha fazla anlam taşıyor. Her şeyden önce Anadolu'da deve yetiştiriciliği ve deve güreşleri Yörük kültürünün günümüzün koşullarına yenilmeyerek sağ kalımını temsil eden kıymetli bir örnektir (Çalışkan, 2012:383).

Yörük toplumuna ait somut ve somut olmayan kültürel miras unsurlarının bugüne değin varlıklarını sürdürebilmesinde deve güreşi geleneğinin taşıyıcı bir unsur olarak üstlendiği kritik rol açıkça

Cografya149.indd 60 03.01.2015 11:30:52

belirlenmektedir. Batı Anadolu'da devecilik ve deve güreşleri kültür bölgesi olarak belirlenen alanda, *"deve güreşleri"*, bağlayıcı bir kültür elemanı olarak Yörüklerin grup kimliği kazanmalarına ve ortak geleneklerini sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Deve güreşleri geleneği bu kültürü taşıyanlar için kültürel açıdan varoluşlarını kanıtlama fırsatı sağladığı gibi, kendilerini ifade edebilmeleri, açısından önemli işlevler üstlenmekte, günlük yaşamlarını zenginleştirmektedir. Deve güreşleri ile bu kültürün mensupları kültürel, sosyal, ekonomik, psikolojik gereksinmelerini karşılamaktadır.

Güncel olarak Türkiye'de devecilik kültürünün tanınması, korunması ve desteklenmesi amacıyla ilgili kurumların henüz bir çalışması ya da politikası bulunmamaktadır. Hatta yakın bir zamana kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bazı deve güreşi şenlikleri için sağladığı maddi destekler de bugün ortadan kalkmıştır. Yörük toplumu bu geleneği gönüllü çabalarıyla ayakta tutmaktadır. Bu kültürel mirasın ekonomik boyutu kuşkusuz oldukça önemlidir. Fakat kültürel miras söz konusu olduğunda ekonomik fayda getirmesinden çok sembolik ve imgesel değeri ön plana çıkar. Bu noktalar söz konusu olduğu zaman maliyet değil prestij ve stratejik kültürel politikalar öne çıkar. Bir bakıma her ulusun vazgeçilmez kültürel temelleri vardır ve bunların parasal değeri ölçülemez (Öter, 2010). Ancak ne var ki paha biçilemez bu kültürel miras, konuyla ilgili kurumların görmezden gelmesi neticesinde Anadolu'nun adeta *"saklı kalmış kültürel miras"*ı haline gelmiştir.

Devecilik kültürü çevresinde yaşayan geleneksel sanatların ve mesleklerin de adeta kaderine terk edilmesiyle, bu kültürel mirasın bazı parçaları için yok olma tehlikesi belirmiştir. Bu nedenle devecilik kültürüne ait maddi kültür ürünlerinin belirlenerek, kaybolmadan önce koruma altına alınmaları öncelikli bir konu haline gelmiştir. Nitekim 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen SOKÜM Sözleşmesi'nde UNESCO'nun korunmasını istediği beş ayrı halk kültürü alanından biri de *"El Sanatları Geleneği"* olarak açıklanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı da bu konuya yönelik bazı çalışmalar başlatmıştır. Bakanlığın *"Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi"* bünyesinde yürütülen *"SOKÜM Türkiye Ulusal Envanteri"* ile *"Yaşayan İnsan Hazineleri Türkiye Ulusal Envanteri"* çalışmaları bu tür çalışmalara örnek olarak verilebilir. Ancak günümüze değin sürdürülen çalışmalar neticesinde açıklanan listelerde, devecilik kültürüne malzeme sağlayarak bu kültürün yaşatılmasına katkıda bulunan hiçbir usta/zanaatkar ne yazık ki yer almamıştır. Bu kapsamlı envanter çalışmaları, devecilik kültürünü de kapsayacak şekilde sürdürülmelidir. Diğer yandan tarihsel mekan ve koşullar günümüzde ortadan kalkmıştır. Geleneksel birçok ürünün bugünkü gündelik hayatta işlevsel bir önemi kalmamıştır. Bu nedenle deveci kültürü için üretim yapan zanaatkarların ürünlerine yeni işlevler (dekoratif amaçlı vb) kazandırmak için maddi desteğin yanı sıra eğitim desteklerinin sağlanması da önemli katkılar sağlayacaktır. Geleneksel üretim yapan zanaatkarların kazancı arttıkça bu mesleklere ilgili de artacaktır.

Bir grup akademisyenin de desteği ile 28.11.2012 tarihinde kurulan *"Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Federasyonu"*nun daha kuruluş aşamasında elde edilen önemli sonuçlar, kültürel değerlerin korunması konusunda örgütlenme ve kurumsal kimliğin rolünü teyit etmiştir. Günümüzde 27 deveci derneğinin bağlı bulunduğu Federasyonun kuruluş aşamasında deveci derneklerinin bulunduğu yerleşimlerde gerçekleştirilen toplantı dizileri, bu grubun kendi geleneksel kimliğini yeniden keşfetmesine yardımcı olmuştur. Ortak bir kültürü paylaştıklarını ve bu kültürün yaşatılması sürecindeki rollerini daha güçlü fark eden deveci camiası; sadece deve güreşlerine odaklanmanın hatalı olacağını görmeye başlamışlardır. Federasyonun geniş kesimlerin görüşlerini alarak hazırladığı yönetmelik de kabul edilmiş ve yeni bir dönem başlamıştır. Böylece deve güreşleri ve çevresindeki kültürün korunması amacıyla var olan yazısız kurallar detaylandırılarak ve genişletilerek yaptırımı olan kurallar dizisi olarak yazılı hale getirilmiştir. Yaşanan gelişmelerin etkisiyle bazı başarılı kültürel uyarlanma örnekleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Örneğin güreş süreleri neredeyse 5 dakikaya indirilerek sembolik bir anlam kazanmış; develerin güvenliği için çok çeşitli önlemler alınmıştır. Henüz deve güreşlerinin alternatifi olamasa da giderek yaygınlaşması beklenen *"en güzel deve yarışmaları"*nın düzenlenmesine başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler kültürel değişim mekanizmalarından *"yenilik"*in başarılı örnekleri olarak kabul edilebilir.

Bu kültürel değerin desteklenmesi çeşitli aşamalarla sağlanabilir. Öncelikle Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bu kültürü himayesi gereklidir. Miras Türk Kültür değerlerinin topluma tanıtılması ve toplumun bu değerler ile tanışmasının sağlanması hedefi kapsamında devecilik kültürü, kültür turizmi kapsamında desteklenmelidir. İkinci olarak maddi kültür unsurlarının toplanarak sergilendiği devecilik kültürü ve deve güreşleri müzesi kurulması için çalışmalar başlatılmalıdır. Üçüncü olarak, devecilik kültürünü yaşatan kişi, grup ve kuruluşlar belirlenerek, çeşitli destek ve teşvik türleri hayata geçirilmelidir. Desteklenecek unsurların başlıcaları deve yetiştiricileri, deve sahipleri, Türkiye Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Federasyonu, organizasyon komiteleri ve el sanatları ustalarıdır. Son olarak yerel ve

Cografya149.indd 61 03.01.2015 11:30:52

geleneksel bilgilerin kaybolma tehlikesine karşı, kapsamlı bir envanter ve derleme çalışmasına geçilmelidir (Çalışkan, 2013:800).

Bu nedenle Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Tanıtma Genel Müdürlüğü, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu-Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi, TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı)'un işbirliği içinde Türk Dünyası'nda devecilik ve deve güreşleri kültürünü ele alan kapsamlı araştırmaların ortaya konulması kritik önem taşıyan bir konudur. Devecilik Kültürünün yaşatıldığı ya da deve güreşleri geleneklerinin sürdürüldüğü Türk Dünyası devlet ve cumhuriyetleri ile birlikte UNESCO'ya sunulacak ortak dosya hazırlanması seçeneğinin değerlendirilmesi de yararlı olacaktır.

Kaynaklar

Abazov, R. (2007), *Culture and Customs of the Central Asian Republics,* Greenwood Pres.

Adamova, A.T. (2004), "The Iconography of a Camel Fight", (Translated by J.M. Rogers), *Muqarnas,* Vol. 21, pp. 1-14, Leiden-Brill.

Artun, E. (2001), "Küreselleşmenin Geleneksel Halk Kültürüne Etkisi", *VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Küreselleşme ve Geleneksel Kültür Seksiyon Bildirileri,* Kültür Bakanlığı Yayınları.

Cahen, C. (2000), *Osmanlılardan Önce Anadolu,* (Çev. E. Üyepazarcı), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Can, M. (2009), *Kültürel Miras ve Müzecilik, Çalışma Raporu,* Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Çalışkan, V. (2009), *Geography of a Hidden Cultural Heritage: Camel Wrestles in Western Anatolia,* The Journal of International Social Research, Volume: 2, Issue: 8.

Çalışkan, V. (2010), *Kültürel Bir Mirasın Coğrafyası: Türkiye'de Deve Güreşleri,* Selçuk Belediyesi, Kent Belleği Yayınları.

Çalışkan, V. (2012), *Bir Kültürün Zamana ve Mekâna Tutunma Aracı: Deve Güreşi Şenlikleri; Aşıklar, Savaşlar, Kahramanlar ve Çanakkale,* Yapı Kredi Yayınları.

Çalışkan, V. (2013), "Somut Olmayan Kültürel Miras Değerlerinin Belirlenmesi Sürecinde Coğrafi Yaklaşımların Katkıları: Geleneksel Deve Güreşleri Örneği", *Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi Bildiriler Kitabı,* 19-21 Haziran 2013, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Gönüllü, A.R. (1991), "Alanya Halk Kültüründe Deve Motifi", *Türk Folkloru,* İstanbul, s. 20-23.

Güven, Ö. (1999), *Türklerde Spor Kültürü,* Atatürk Kültür Merkezi Yayın No. 172, Ankara.

Haviland, W.A., H.E.L. Prins; D. Walrath ve B. McBride, (2008), *Kültürel Antropoloji,* Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Oğuz, M.Ö. (2008), *Türkiye'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası,* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öngel, H. B. (2001), *Türk Kültür Tarihinde Spor,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 2564, Ankara.

Öter, Z. (2010), "Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi", *Milli Folklor,* Yıl: 22, Sayı: 86.

Özbeyaz, C. (1997), "Deve ve Yetiştiriciliği", *Türk Veteriner Hekimleri Dergisi,* 4, s. 48-52.

Şahin, İ. (2006), *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler,* Eren Yayıncılık, İstanbul.

Tanrıkulu, M. (2014), *Coğrafya ve Kültür,* Edge Akademi, Ankara.

Tezcan, S. ve H. Boeschoten (2006), *Dede Korkut Oğuznameleri,* Yapı Kredi Yayınları, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Serisi, İstanbul.

Tümertekin, E. ve N. Özgüç (1997), *Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür, Mekan,* Çantay Kitabevi, İstanbul.

Zimolzak, C. E. and C.A Stansfield (1983), *The Human Landscape, Geography and Culture,* The Charles Merill Publishing Co., 2 nd edition, 1983, Ohio.

ARAGEM (2013), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aragem.kulturturizm.gov.tr/TR,13223/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-calismalari.html

ARAGEM (2014), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50838/insanligin-somut-olmayan-kulturel-mirasinin-temsili-lis-.html

UNESCO-a, Worl Heritage Center, 2013 http://whc.unesco.org/en/list/

UNESCO-b, (Türkiye Milli Komisyonu), http://www.unesco.org.tr/?page=15:64:1:turkce.

Cografya149.indd 62 03.01.2015 11:30:52